

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Л. С. Купріянова

СУДОВА МЕДИЦИНА

Навчальний посібник

Харків 2013

УДК 340.6(075.8)(477)

ББК 67.9(4УКР)63я73

К92

Рецензенти:

В. О. Ольховський – доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри судової медицини, медичного правознавства
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Харківського національного
медичного університету;

Г. І. Глобенко – кандидат юридичних наук, доцент, заступник
начальника кафедри кримінального процесу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства та дізнання
Харківського національного університету внутрішніх справ

*Затверджено Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ,
протокол № 5 від 05.06.2012*

Купріянова Л. С.

К92 Судова медицина : навч. посіб. / Л. С. Купріянова ; МВС
України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2013. –
148 с.

ISBN 978-966-610-208-2

У навчальному посібнику розглянуто основні питання і положення судової медицини. Матеріал викладено відповідно до навчальних програм дисципліни, розроблених для курсантів вищих навчальних закладів МВС України за напрямками підготовки «правознавство», «правоохоронна діяльність»; спеціалізації «слідство та дізнання», «кримінальна міліція» та «громадська безпека». Докладно наведено положення, що стосуються використання спеціальних медичних знань працівниками органів слідства і суду під час розслідування злочинів.

УДК 340.6(075.8)(477)

ББК 67.9(4УКР)63я73

ISBN 978-966-610-208-2

© Купріянова Л. С., 2013

© Харківський національний
університет внутрішніх справ, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	6
1.1. Предмет і система судової медицини. Її взаємозв'язок з іншими юридичними та медичними науками.....	6
1.2. Методи та об'єкти судово-медичних досліджень. Значення судової медицини в судочинстві й системі охорони здоров'я	9
1.3. Організація судово-медичної діяльності в Україні.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	13
2.1. Принципи судово-медичної експертної діяльності.....	13
2.2. Процесуальні засади судово-медичної експертизи	14
2.3. Формат і види судово-медичної експертизи.....	14
2.4. Процесуальний порядок призначення і проведення судово- медичної експертизи.....	16
2.5. Процесуальний статус і функції судово-медичного експерта.....	16
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	19
3.1. Судово-медична експертиза під час досудового провадження та в суді.....	19
3.2. Непроцесуальна діяльність судових медиків. Самостійне використання судово-медичних даних працівниками слідства та суду	20
3.2.1. Судова медицина в оперативно-розшуковій діяльності.....	20
3.2.2. Діяльність судових медиків щодо забезпечення дослідчих перевірок, здійснюваних правоохоронними органами.....	21
3.3. Судова медицина в цивільному судочинстві.....	22
РОЗДІЛ 4. СУДОВО-МЕДИЧНА ТРАВМАТОЛОГІЯ	24
4.1. Травматизм. Поняття. Класифікація травматизму. Види ушкоджень.....	24
4.2. Ушкодження тупими предметами	28
4.2.1. Характеристика тілесних ушкоджень, завданих тупими предметами.....	29
4.2.2. Диференціація тупих предметів за заподіяними ними ушкодженнями	35
4.2.3. Прижиттєвість і посмертність утворення ушкоджень	40
4.2.4. Особливості ушкоджень тупими предметами залежно від видів травмування.....	42
4.3. Ушкодження гострими предметами.....	45
4.3.1. Ушкодження ріжучими предметами.....	45
4.3.2. Ушкодження колючими предметами	47
4.3.3. Ушкодження колючо-ріжучими предметами.....	49

4.3.4. Встановлення механізму утворення основного та додаткового розрізу	53
4.3.5. Ушкодження, заподіяні рублячими предметами.....	56
4.3.6. Ушкодження ножицями.....	58
4.3.7. Ушкодження пилами.....	59
4.3.8. Ушкодження, заподіяні уламками скла	61
4.4. Вогнепальні ушкодження.....	62
4.4.1. Загальна характеристика вогнепальних ушкоджень.....	62
4.4.2. Ушкодження від пострілів з неблизької відстані.....	66
4.4.3. Ушкодження від пострілів з близької відстані.....	71
4.4.5. Методи дослідження вогнепальних ушкоджень	79
РОЗДІЛ 5. СМЕРТЬ. ПОСМЕРТНІ ЗМІНИ.....	80
5.1. Види смерті. Ознаки смерті. Класифікація смерті.....	80
5.2. Дослідження посмертних змін.....	81
5.2.1. Ранні трупні зміни	82
5.2.2. Пізні трупні зміни.....	87
РОЗДІЛ 6. СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ, ОБВИНУВАЧЕНИХ ТА ІНШИХ ОСІБ	90
6.1. Основні поняття експертизи щодо визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.....	90
6.2. Порядок проведення судово-медичної експертизи та підстави для її призначення.....	91
6.3. Судово-медична експертиза зі встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.....	92
РОЗДІЛ 7. ОГЛЯД ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ	96
7.1. Організація і порядок огляду місця виявлення трупа.....	96
7.2. Порядок огляду місця події з трупом	97
7.3. Порядок огляду трупа на місці його виявлення судовим медиком	97
7.4. Особливості огляду трупа на місці виявлення залежно від видів смерті	100
7.5. Оформлення результатів огляду місця події.....	111
РОЗДІЛ 8. СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРИ СПІРНИХ СТАТЕВИХ СТАНАХ У РОЗСЛІДУВАННЯХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ТА СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ОСОБИ.....	113
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	122
Тести 1-го рівня складності	122
Тести 2-го рівня складності	129
Тести 3-го рівня складності	134
Список нормативних актів і рекомендованої літератури	140
Нормативні акти.....	140
Рекомендована література	142
Предметний покажчик	146

ВСТУП

Метою вивчення курсу судової медицини є оволодіння основами спеціальних медичних знань та умінь, необхідних працівникам правоохоронних органів у діяльності щодо розслідування та запобігання злочинам. Тому особливу увагу в цьому навчальному посібнику приділено найбільш важливим для практики розділам і темам судової медицини, а саме: організаційно-процесуальним засадам судово-медичної експертизи в Україні, використанню судово-медичних знань на стадії досудового розслідування, в суді та цивільному судочинстві. Наведено особливості судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб.

Спираючись на нові нормативні матеріали з процесуальних та організаційних засад судово-медичної експертизи, докладно описано ознаки процесуальної та непроцесуальної взаємодії працівників органів слідства та суду із судовими медиками.

Базуючись на класифікації ушкоджуючих факторів, розглянуто питання виникнення та особливостей травм, що викликані дією тупих та гострих предметів, а також вогнепальних ушкоджень. Відповідно до кожного виду травми наведено переліки питань, які можуть виникати під час розслідування такого роду злочинів.

Матеріал глави про смерть і посмертні зміни спрямований на формування знань і умінь щодо визначення виду та категорії смерті, встановлення наявності та ступеня посмертних змін, ознак консервування трупів.

Наведено дані щодо особливостей вилучення і дослідження речових доказів, у тому числі об'єктів біологічного походження. Висвітлено важливі у практичній діяльності слідчих питання, що стосуються кожного окремого об'єкта дослідження.

Розкрито категорії осіб та випадки, стосовно яких може проводитись судово-медична експертиза. Докладно висвітлено критерії визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Наведено інформацію стосовно організації та особливостей огляду трупа на місці виявлення з урахуванням виду смерті.

Описано особливості проведення різних видів судово-медичної експертизи та перелік питань, які необхідно ставити на вирішення судово-медичної експертизи під час розслідування злочинів проти статевої недоторканості та статевої свободи особистості.

Автор буде вдячна за критичні зауваження і пропозиції, спрямовані на вдосконалення посібника.

Навчальне видання

Купріянова Лариса Сергіївна

СУДОВА МЕДИЦИНА

Навчальний посібник

Редагування *С. М. Гук*

Внесення правок, комп'ютерне верстання *Ю. І. Гекова*

Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 8,63. Обл.-вид. арк. 6,89.

Тираж 400 пр. Зам. № 2012-14.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.